

ESTD 8/9/1927

Fattechand Marg, Chafeker Chowk Chinchwad, Pune 411033. Tel.: 020-27352274,

!! पढमं नाणं तओ दया !!
SHRI JAIN VIDYA PRASARAK MANDAL
COLLEGE OF EDUCATION

APPROVED BY NCTE, GOVT. OF MAHARASHTRA & AFFILIATED TO SAVITRIBAI PHULE PUNE UNIVERSITY

NCTE CODE- 123228/2015

SPPU ID CODE: PU/PN/B.Ed./240/2006

Website: www.sjvpmcoe.in

Email: sjvpmbd@gmail.com

Dr. Kothawade P.L.

(B.Sc. , M.A. , M.Ed. , Ph.D.) , Principal

Ref.

Date :

3.2.2.1: Total number of books and / or chapters in edited books, papers in National / International conference proceedings published during the last five years

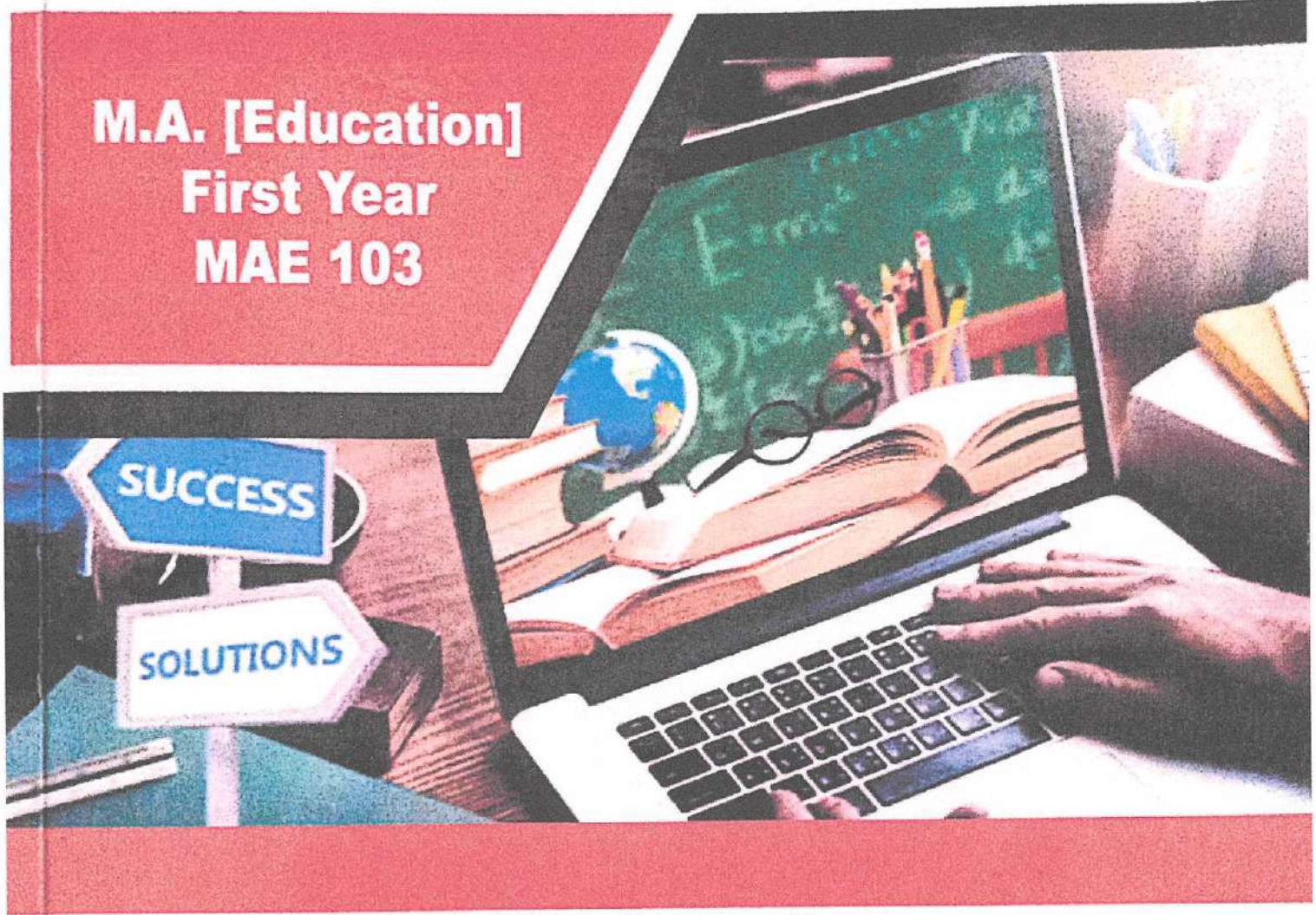
E-copies of outer jacket/contents page of the books, chapters and papers published along with ISBN number in national / international conference-proceedings per teacher year-wise

Savitribai Phule Pune University
School of Open Learning
(Distance Education Program)

M.A. [Education]
First Year
MAE 103

**भारतीय शैक्षणिक धोरण आणि
व्यवस्था आणि शिक्षणातील
संशोधन पद्धती**

[Signature]
PRINCIPAL

Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

लेखक

डॉ. अमोल शिवाजी चव्हाण,
सहाय्यक प्राध्यापक,
अभिनव कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, आंबेगाव (बु.), पुणे.
मो. 9850435144
(भाग-१ भारतीय शैक्षणिक धोरण आणि व्यवस्था)

प्राचार्य, डॉ. प्रविण लक्ष्मण कोठावडे,
(MSC, MA, MED, PH.D, NET)
श्री जैन विद्या प्रसारक मंडळ अध्यापक महाविद्यालय (बी.एड.), चिंचवड, पुणे.
मो. 8208433254
(भाग-२ शिक्षणातील संशोधन पद्धती)

All rights reserved. No part of this publication which is material protected by this copyright notice may be reproduced or transmitted or utilized or stored in any form or by any means now known or hereinafter invented, electronic, digital or mechanical, including photocopying, scanning, recording or by any information storage or retrieval system, without prior written permission from the Publisher.

Information contained in this book has been published for School of Open Learning, Savitribai Phule Pune University, Pune by VIKAS Publishing House Pvt. Ltd. and has been obtained by its Authors from sources believed to be reliable and are correct to the best of their knowledge. However, the Publisher and its Authors shall in no event be liable for any errors, omissions or damages arising out of this information and specifically disclaim any implied warranties or merchantability or fitness for any particular use.

Vikas® is the registered trademark of Vikas® Publishing House Pvt. Ltd.

VIKAS® PUBLISHING HOUSE PVT. LTD.

E-28, Sector-8, Noida - 201301 (UP)

Phone: 0120-4078900 • Fax: 0120-4078999

Regd. Office: A-27, 2nd Floor, Mohan Co-operative Industrial Estate, New Delhi 1100 44

• Website: www.vikaspublishing.com • Email: helpline@vikaspublishing.com

[Signature]
PRINCIPAL

Shri Jain Vidya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwad, Pune-33.

लेखक

डॉ. अशोक शिवानी प्रधान,
सामाजिक प्रशासक,
प्रशिक्षण केंद्र और मरुभूतरेखन, अजमेर (रा.), गुज.
मो. 9850435144
(धन-३ भारतीय शैक्षणिक धोरण और व्यवस्था)

प्रकाशक, डॉ. प्रविण लक्ष्मण कोटवाल,
(MSc, MA, MEd, Ph.D, NET)
और वेब डिजाइनर, महेश अभ्युपेक्षक, माहिषिपाल (बी.एड.), विजयपुर, गुज.
मो. 8206433254
(धन-२ शिक्षणातील संशोधन पद्धति)

All rights reserved. No part of this publication which is material protected by the copyright notice may be reproduced or transmitted in any form or by any means now known or hereafter invented, electronic, digital or mechanical, including photocopying, recording, transmitting or by any information storage or retrieval system, without prior written permission from the Publisher.

Information contained in this book has been published for the purpose of Open Learning. Therefore, Private Public University, Panchajanya Education Foundation Pvt. Ltd. and its associated entities have been authorized to use the content of this book in their courses and to make any necessary changes to the content of this book to suit their needs. The Publisher and its associated entities shall not be liable for any errors, omissions or damages arising out of this information and specifically disclaim any implied warranties or representations of fitness for any particular use.

Vikas® is the registered trademark of Vikas® Publishing House Pvt. Ltd.
VIKAS® PUBLISHING HOUSE PVT. LTD.
F-28, Sector-6, Noida - 201301 (UP)
Phone: 0120-4378590 • Fax: 0120-4378599
Print Office: A-27, 2nd Floor, Mohan Cooperative Industrial Estate, New Delhi 1100 44
• Website: www.vikaspublishing.com • Email: helpdesk@vikaspublishing.com

भारतीय शैक्षणिक धोरण आणि व्यवस्था आणि शिक्षणातील संशोधन पद्धती

अध्यासक्रम

घटक क्र.

प्रकरणे व विषय

पृष्ठ क्र.

भाग - १ भारतीय शैक्षणिक धोरण आणि व्यवस्था

घटक - १ भारतीय शिक्षण प्रणालीतील ठळक बदल

११

- १) राष्ट्रीय कार्यकारी शिक्षण
- २) माध्यमिक कार्यकारी शिक्षण
- ३) १९९३ च्या कार्यकारी शिक्षण समितीने अर्ध-निवृत्त कार्यकारी शिक्षण
- ४) मेकॉनिस कमिशन - १९८६, मुंबई तालिका - १९८६
- ५) शिक्षण हक्क कायदा २००९, अर्ध-निवृत्त शिक्षण समिती

घटक - २ स्वतंत्रपुर्व कक्षातील शिक्षण आयोग

४२

- १) इंटर शिक्षण समिती १९८३-८४
- २) भारतीय विद्यापीठ कायदा १९०६ संशोधन
- ३) संशोधन विद्यापीठ आयोग १९९०-१९९९
- ४) हायवे समिती १९९९
- ५) मुलासोयी शिक्षणाची वर्षीय शिक्षण योजना १९९९

घटक - ३ स्वतंत्रपुर्व कार्यावळी

६३

- १) डॉ. मर्वीकनदी गंधर्वकर आयोग १९८८-१९८९
- २) १९८९ - १९९३ माध्यमिक शिक्षण आयोग - डॉ. मधुसूदन मोहन आयोग
- ३) कोटगरी शिक्षण आयोग १९९४-९५
- ४) राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण - १९८६
- ५) आचार्य राममूर्ती समिती - १९९० आणि कृती कार्यक्रम - १९९०
- ६) राष्ट्रीय शिक्षण/ शैक्षणिक धोरण - २०००

घटक - ४ अन्य शैक्षणिक धोरणे

१०५

- १) सर्वसमावेशक शिक्षणमंडळी शैक्षणिक धोरण
- २) म्यो शिक्षणाची धोरणे

Handwritten signature in blue ink.

**M.A. [Education]
First Year
MAE 103**

भारतीय शैक्षणिक धोरण आणि व्यवस्था आणि शिक्षणातील संशोधन पद्धती

**Savitribai Phule Pune University
School of Open Learning
(Distance Education Program)**

20CUS00170

[Signature]
PRINCIPAL

**Shri Jain Vidhya Prasarak Man
College of Education (B.Ed.
Chinchwadgaon, Pune-33.**

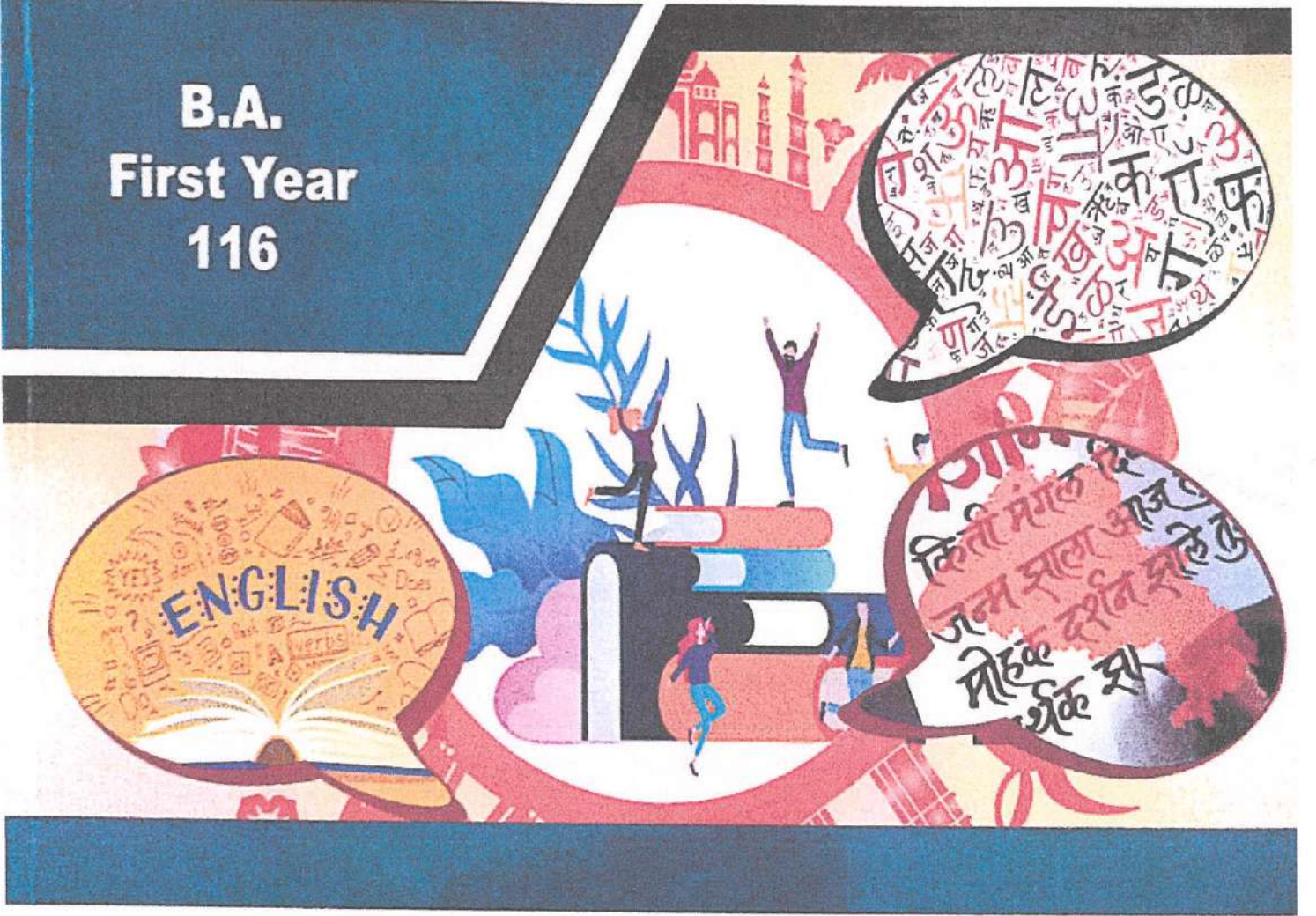

Scanned with OKEN Scanner

Savitribai Phule Pune University
School of Open Learning
(Distance Education Program)

B.A.
First Year
116

शिक्षणाची मूलतत्त्वे

Shiksha

लेखक

डॉ. संदीप दिगंबर गाडेकर,

सहायक प्राध्यापक, अध्यापक महाविद्यालय (बी.एड. व एम.एड.), वडगाव मावळ, पुणे (घटक - एक)

संजय पोपट शिंदे,

सहायक प्राध्यापक, माडर्स एमआयआटी, संत ज्ञानेश्वर जी.एड. कॉलेज, आळंदी देवाची, पुणे (घटक - दोन)

डॉ. सुवर्णा प्रमोद गायकवाड,

सहायक प्राध्यापक, प्रतिभा शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, चिंचवड, पुणे (घटक - तीन)

डॉ. कैलास साहेबराव दींडकर,

प्राचार्य, डॉ. एम. ए. खान शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, भंडार, पुणे (घटक - चार)

महेश माळी,

सहायक प्राध्यापक, शिक्षणशास्त्र प्रशाळा, स्वतंत्रिकाई फुले पुणे विद्यापीठ, पुणे (घटक - पाच)

प्रवीण कोठावडे,

प्राचार्य, जैन संस्थेचे शिक्षणशास्त्र महाविद्यालय, चिंचवड, पुणे (घटक - सहा)

All rights reserved. No part of this publication which is material protected by this copyright notice may be reproduced or transmitted or utilized or stored in any form or by any means now known or hereinafter invented, electronic, digital or mechanical, including photocopying, scanning, recording or by any information storage or retrieval system, without prior written permission from the Publisher.

Information contained in this book has been published for School of Open Learning, Savitribai Phule Pune University, Pune by VIKAS Publishing House Pvt. Ltd. and has been obtained by its Authors from sources believed to be reliable and are correct to the best of their knowledge. However, the Publisher and its Authors shall in no event be liable for any errors, omissions or damages arising out of this information and specifically disclaim any implied warranties or merchantability or fitness for any particular use.

Vikas® is the registered trademark of Vikas® Publishing House Pvt. Ltd.

VIKAS® PUBLISHING HOUSE PVT. LTD.

E-28, Sector-8, Noida - 201301 (UP)

Phone: 0120-4078990 • Fax: 0120-4078999

Regd. Office: A-27, 2nd Floor, Mchan Co-operative Industrial Estate, New Delhi 1100 44

Website: www.vikaspublishing.com • Email: helpine@vikaspublishing.com

PRINCIPAL

Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

Scanned with OKEN Scanner

**B.A.
First Year
116**

शिक्षणाची मूलतत्त्वे

**Savitribai Phule Pune University
School of Open Learning
(Distance Education Program)**

[Signature]
PRINCIPAL

**Shri Jain Vidya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.**

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL S

Certificate

Dr. Pravin Laxman Kothawade

Has successfully contributed and published a paper

**STUDY OF SPIRITUAL INTELLIGENCE OF
TRAINEE TEACHERS OF TEACHER
EDUCATION**

In an
International Peer Reviewed & Referred

**Scholarly Research Journal for
Interdisciplinary Studies**

ISSN 2278-8808, SJIF 2019:6.380

PEER REVIEWED & REFERRED JOURNAL

JAN-FEB, 2020 VOLUME 7, ISSUE 57, RELEASED ON 01/03/2020

Certificate No. SRJIS 18/18/2020

Dr. Yashpal D. Netragaonkar

Certificate

Dr. Pravin Laxman Kothawade

Has successfully contributed and published a paper

**STUDY OF COMPUTER ATTITUDE OF
D.T.ED. STUDENT TEACHERS**

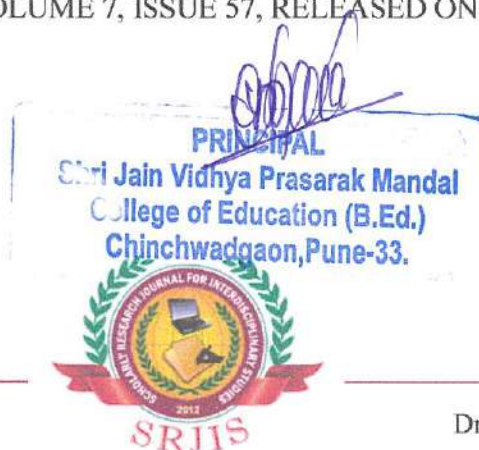
In an
International Peer Reviewed & Referred

**Scholarly Research Journal for
Interdisciplinary Studies**

ISSN 2278-8808, SJIF 2019:6.380

PEER REVIEWED & REFERRED JOURNAL

JAN-FEB, 2020 VOLUME 7, ISSUE 57, RELEASED ON 01/03/2020

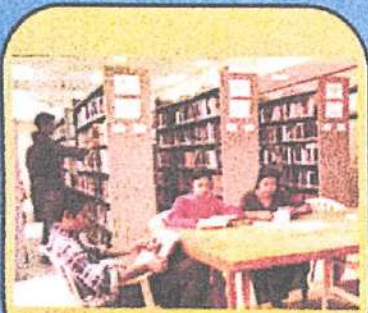
A handwritten signature in blue ink.

Certificate No. SRJIS 19/19/2020

Dr. Yashpal D. Netragaonkar

Education

Standard XII

[Signature]
PRINCIPAL

Jain Vidya Prasarak Mandal
Degree of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

[Signature]

PRINCIPAL

Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

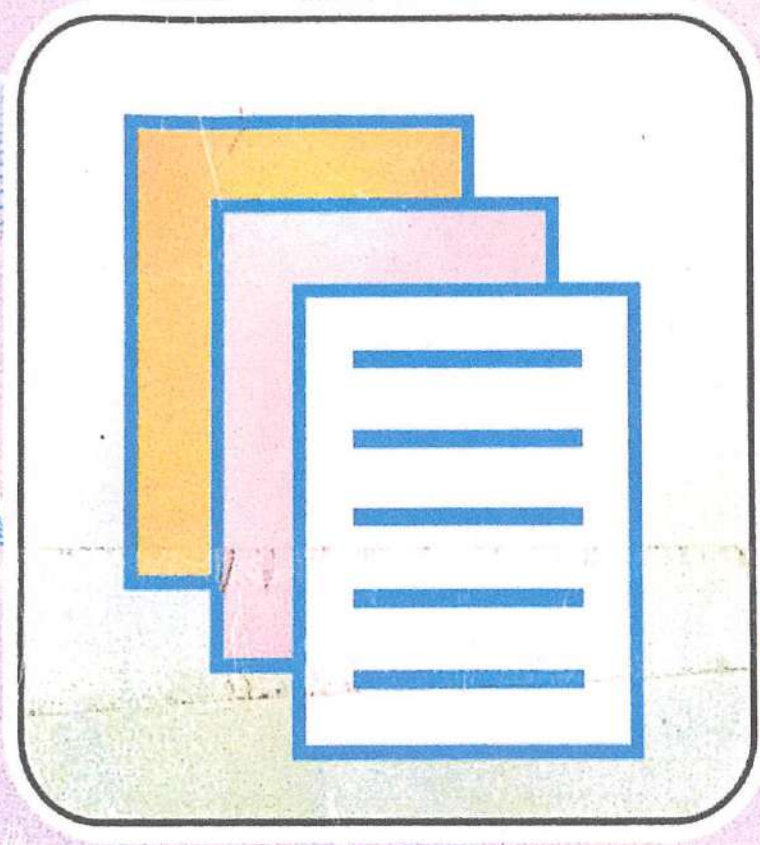
Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education,
Pune - 411 004.

इंग्रजी शिक्षणसामग्री रु. १२ बी

₹ 66.00

ISBN : 978-93-81354-00-1

अध्ययन अध्यापनाचे मानसशास्त्र

Shri
PRINCIPAL

Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

डॉ. प्रविण कोठावडे
डॉ. मधुकर नानकर

अध्ययन अध्यापनाचे मानसशास्त्र

- लेखक -

प्राचार्य डॉ. प्रवीण कोठावडे
संजीवनी प्रतिष्ठानचे
अध्यापक विद्यालय
कुरुंद, ता. पारनेर, जि. नगर

प्राचार्य म. ल. नानकर
श्री खंडेराव प्रतिष्ठानचे
श्री मार्तंड भैरव अध्यापक
महाविद्यालय, बालेवाडी, पुणे

PRINCIPAL
Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

इन्साईट पब्लिकेशन्स, नाशिक

प्रकाशक

इनसाईट पब्लिकेशन्स

श्रीरंग मंगल अपार्टमेंट, श्रीरंगनगर,

गंगापूर रोड, विद्या विकास सर्कल, नाशिक.

फोन : ०२५३-२५७४३४४

© लेखक

प्रथमावृत्ती : मे, २०११.

अक्षर जुळणी व मुद्रण

वैभव इन्टरप्राइजेस

१२, सिद्धकला संकुल, माणेकशा नगर,

काठे गल्ली, नाशिक.

मुखपृष्ठ

शैलेन्द्र बैसाणे

किंमत : १६०/- रुपये

PRINCIPAL
Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

श्री जैन विद्या प्रसारक मंडळ, नाशिक, प्रकाशित पुस्तके

- १) उच्च शिक्षण क्षेत्रातील माध्यमिक शिक्षण - प्रा. किशोर चव्हाण
- २) शिक्षण क्षेत्रातील माध्यमिक शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण, प्रा. निलीमा तिखे
- ३) शिक्षण क्षेत्रातील माध्यमिक शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण
- ४) माध्यमिक शिक्षण क्षेत्रातील माध्यमिक शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण
- ५) माध्यमिक शिक्षण क्षेत्रातील माध्यमिक शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण, प्रा. प्रतिभा शिंदे
- ६) Information & Communication Technology - Dr. Kishor Chavan
- ७) अनुदेशन प्रणाली (भाग १ व २) - डॉ. किशोर चव्हाण
- ८) Instruction System - Dr. Kishor Chavan
- ९) उच्च शिक्षण क्षेत्रातील माध्यमिक शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण
- १) माध्यमिक शिक्षण - डॉ. सुभाष भातेराव
- २) हिंदी शिक्षण - डॉ. शैला चव्हाण
- ३) English Education - Prof. Sangolkar
- ४) विज्ञान शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण, प्रा. दिपक चव्हाण
- ५) Mathematics Education - Dr. Kishor Chavan
- ६) गणित शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण
- ७) इतिहास शिक्षण - डॉ. रामदास बरकले, डॉ. निलीमा फिरोज, प्रा. वैशाली सुर्यवंशी
- ८) भूगोल शिक्षण - डॉ. के.के. जाधव
- १०) हिंदी शिक्षण - एक आधुनिक दृष्टिकोन - प्रा. बी.डी. पाटील, प्रा. विनोद पाटील
- ११) इतिहास शिक्षण - एक आधुनिक दृष्टिकोन - प्रा. संदीप पाटील
- १२) शारीरिक शिक्षण - डॉ. माधुरी वाकचौर, प्रा. मिलिंद कांबळे
- १३) शैक्षणिक संख्याशास्त्र - डॉ. टि. ए. मस्के
- १४) शिक्षण उपयुक्त संख्याशास्त्र - प्रा. म. भ. मुकुटे
- १५) छात्र अध्यापक सेवाकाल - डॉ. शैला चव्हाण, प्रा. राजेंद्र ठिंगळे
- १६) अध्यापन प्रतिमाने - डॉ. सीमा कात्रे
- १७) अध्यापन प्रतिमाने व अध्ययन शैली - डॉ. संजीवनी महाने
- १८) Content Cum Methodology : English - Prof. Aum sangolkar
- १९) पर्यावरण शिक्षण व आपत्ती व्यवस्थापन - डॉ. किशोर चव्हाण, प्रा. सौ. शोभा आहेर
- २०) भूगोल आशयज्ञान समृद्धी - प्रा. उषा पाटील
- २१) एन्जल प्रशिक्षण प्रतिमान - प्रा. सौ. माधुरी इसारे
- २२) Science Education - Dr. C. M. Borase
- २३) शैक्षणिक मूल्यमापन आणि संख्याशास्त्र - डॉ. सुस्तीश भट्टाचार्य, प्रा. मनीष देसले
- २४) पर्यावरण शिक्षण आणि आपत्ती व्यवस्थापन - डॉ. ज्योतीराम मोरे, प्रा. माधुरी दिवुक्ले
- २५) पर्यावरण शिक्षणसाठी गणी आणि गोष्टी - डॉ. इंदुमती अक्कळे
- २६) शिक्षक शिक्षण - डॉ. किशोर चव्हाण, डॉ. शैला चव्हाण-कदम, प्रा. माधुरी वसाव, प्रा. राजेंद्र धिंगळे, प्रा. संदीप पाटील
- २७) पर्यावरण जाणीव/समृद्धी - डॉ. अश्विनी, डॉ. पणप
- २८) लोकसंख्या शिक्षण आणि प्रौढ शिक्षण - प्रा. विनोद पाटील
- २९) शैक्षणिक व्यवस्थापन व मूल्यांकन - डॉ. निलीमा तिखे
- ३०) शैक्षणिक संशोधन आराखडा - डॉ. दिपक चव्हाण, प्रा. संदीप मुळे

शिक्षण क्षेत्रातील परीक्षांसाठी -

- १) शिक्षणाधिकारी परीक्षा मार्गदर्शक - डॉ. किशोर चव्हाण
- २) शिक्षक (बी.एड., सी.ई.टी. साठी) - डॉ. किशोर चव्हाण, डॉ. के.के. जाधव, डॉ. एस.आर. भातेराव
- ३) महाविद्यालयीन अध्यापकांसाठी सेट/नेट मार्गदर्शक : पेपर-१ला - डॉ. किशोर चव्हाण, डॉ. दिपक चव्हाण

किंमत : ₹. १६०/-

ISBN : 978-93-81354-00-1

अध्ययन अध्यापनाचे मानसशास्त्र

इन्साईट पब्लिकेशन्स, नाशिक

झॉप नं. ३, श्रीरंग नगर, श्रीरंग मंगल अपार्टमेंट, पंपिंग स्टेशन रोड, गंगापूर रोड, नाशिक.

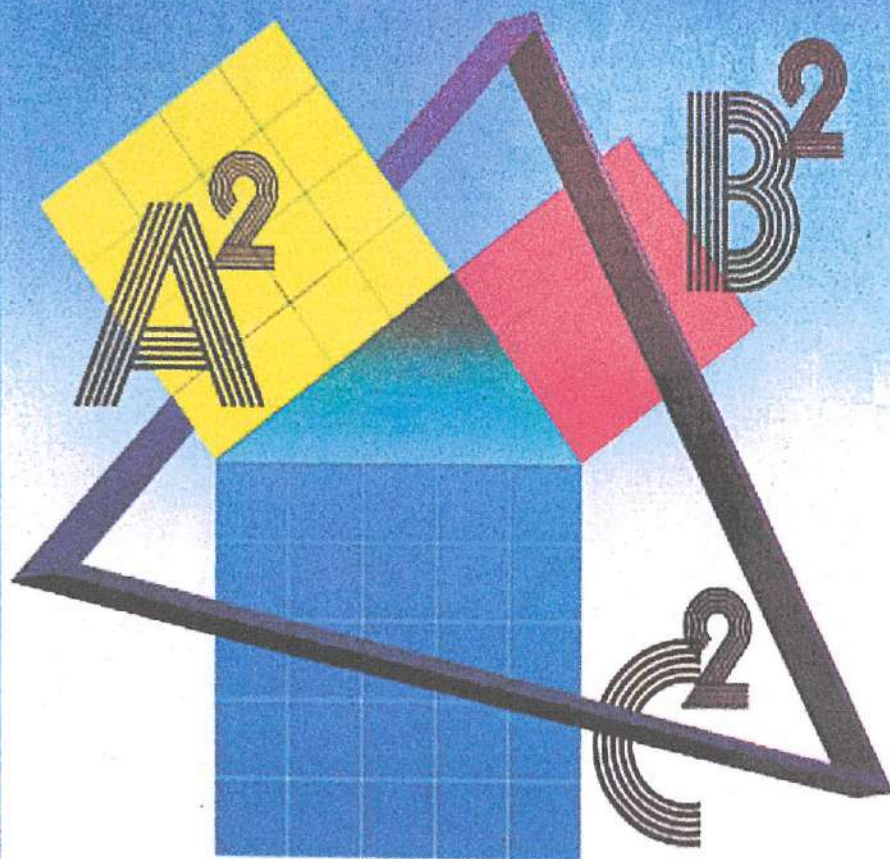
(Signature)

PRINCIPAL

Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

TEACHING OF MATHEMATICS

Dr. Sanjeev Sonawane
Dr. Kothawade Pravin Laxman

[Signature]
PRINCIPAL

Dr. Sanjeev Sonawane, Dr. Pravin Laxman
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-42

Scanned with OKEN Scanner

Teaching of Mathematics

Dr. Sanjeev Sonawane
Dr. Kothawade Pravin Laxman

PRINCIPAL
Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

A.P.H. PUBLISHING CORPORATION

4435-36/7, ANSARI ROAD, DARYA GANJ,
NEW DELHI-110002

TEACHING OF MATHEMATICS

Dr. Sanjeev Sonawane
Dr. Kothawade Pravin Laxman

Dr. Sanjeev Sonawane, (M.Sc. M.A. M.P.Ed. Ph.D.) Professor and Head, Department of Education and Extension, Savitribai Phule, Pune University, Pune. He is Ex. Dean, Faculty of Education, Savitribai Phule, Pune University, Pune. He is Ex, Member- Management of Council, Savitribai Phule, Pune University, Pune. Have written 17 books on Education & Physical Education.

Dr. Kothawade Pravin Laxman, (B.Sc.,M.A.,M.Ed.,Ph.D.). Presently he is Principal in Shri Jain Vidya Prasarak Mandal's College Of Education, Chinchwad, Pune . He has published two books namely 1) Psychology of Learning & Teaching (in Marathi) For - B.Ed.,D.Ed.- Insight Publication, Nashik 2) Education (Marathi & English Edition) For 12th Std - Maharashtra Rajya Pathyapustak Nirmiti Mandal, Pune. He has vast teaching Experience.

PRINCIPAL

Shri Jain Vidhya Prasarak Mandal
College of Education (B.Ed.)
Chinchwadgaon, Pune-33.

₹ 195/-

ISBN 978-93-88316-24-8

9 789388 316248

APH PUBLISHING CORPORATION

4435-36/7, Ansari Road, Darya Ganj,

New Delhi 110002 Email: aphbooks@gmail.com

Scanned with OKEN Scanner